

Аспекти дотримання права людини на справедливий суд під час використання в доказуванні результатів негласних слідчих (розшукових) дій

Відповідно до ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенція), кожен, встановлюючи обґрунтованість будь-якого кримінального обвинувачення, висунутого проти нього, має право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом [1]. Важливими гарантіями забезпечення справедливості судового розгляду є надання державою особі можливості вчасно й детально отримувати інформацію про характер і причини обвинувачення, а також реальні можливості для підготовки свого захисту та його здійснення.

Із цією метою сторона захисту має не тільки користуватися рівними зі стороною обвинувачення правами на збирання та подання до суду речей, документів й інших доказів (ч. 1 ст. 22 КПК України). З огляду на практику ЄСПЛ, який під час розгляду заяв про порушення ст. 6 Конвенції враховує, зокрема, й спосіб отримання доказів, можна стверджувати, що на забезпечення справедливості судового розгляду також впливає наявність рівних можливостей сторін кримінального провадження досліджувати доказові матеріали на предмет їх допустимості. Така рівність на практиці не завжди забезпечується під час використання в доказуванні результатів негласних слідчих (розшукових) дій, що зумовлено специфікою їхньої процесуальної форми.

Згідно зі ст. 4.12.4 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, відомості про сам факт проведення негласних слідчих (розшукових) дій становлять державну таємницю. Це зумовлює необхідність присвоєння відповідним процесуальним документам грифу обмеження доступу «таємно». Так, засекречуванню підлягають постанова слідчого, прокурора про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, клопотання про дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення слідчих (розшукових) дій і протокол, складений за результатами їх проведення. Для належного забезпечення права підозрюваного на захист від підозри (обвинувачення) йому гарантована можливість ознайомитися із цими процесуальними документами після завершення досудового розслідування (ст. 290 КПК України), для чого останні мають бути розсекречені у встановленому порядку.

Непоодинокими є випадки, коли гриф таємності знімають лише з протоколів негласних слідчих (розшукових) дій і постанов прокурора (слідчого) про їх проведення. Унаслідок цього сторона захисту та суд позбавляються можливості переконатися у відповідності отриманих у такий негласний спосіб доказів вимогам ст. 86 КПК України, тобто перевірити дотримання суттєвих умов отримання дозволу слідчого судді на проведення конкретної негласної слідчої (розшукової) дії.

Верховний Суд України із цього приводу чітко зазначив, що «відкриттю, окрім протоколів, у яких зафіксовано перебіг і результати проведення певних дій, в обов'язковому порядку підлягають і матеріали, які є правовою підставою проведення таких дій (ухвали, постанови, клопотання)» [2]. Така позиція Суду впливає з положень ст. 290 КПК України, що зобов'язують слідчого, прокурора надати доступ до матеріалів досудового розслідування, які є в їх розпорядженні, визначеним у цій статті учасникам кримінального провадження. Процесуальним наслідком порушення вимог ст. 290 КПК України щодо відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів, є те, що суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази.

Тому на завершальному етапі досудового розслідування слідчий, прокурор мають ураховувати, що процес розсекречування матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій може бути досить тривалим (в окремих випадках – до 2 місяців), оскільки в ньому задіяні декілька органів, у яких засекречено відповідні процесуальні документи:

1) орган досудового розслідування або прокурор, які винесли постанову про проведення негласної слідчої (розшукової) дії чи підготували клопотання до слідчого судді про дозвіл на її проведення;

2) оперативний підрозділ – виконавець доручення слідчого на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, який склав протоколи за результатами їх проведення;

3) апеляційний суд, слідчим суддею якого винесено ухвалу про дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Отже, несвоєчасність вирішення питання про зняття обмежувального грифу з усіх процесуальних документів щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій може негативно позначитися на дотриманні гарантованого ст. 6 Конвенції права особи на справедливий судовий розгляд унаслідок обмеження її можливості належно підготуватися до захисту. Мінімізації зазначених негативних наслідків може сприяти вдосконалення порядку розсекречування матеріальних носіїв інформації щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] : міжнар. док. від 4 листоп. 1950 р. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004. – Назва з екрана.
2. Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 16 берез. 2017 р. № 5-364ксл6. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/46445E8A386EFC225810D00532653](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/46445E8A386EFC225810D00532653). – Назва з екрана.